

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
Јове Илића 165, Београд

НАСТАВНО НАУЧНОМ ВЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука у Београду на седници одржаној 27.06.2024. године формирана је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације МА Иве Бранковић **"Утицај гледишта релевантних актера на садржај и циљеве супервизије у социјалном раду у Републици Србији"**.

Комисију чине:

- проф. др Анита Бургунд Исаков, ванредна професорка, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука,
- проф. др Јасна Вељковић, редовна професорка у пензији, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука,
- доц. др Вера Деспотовић, доценткиња, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.

Након увида у текст докторске дисертације и поднету документацију, Комисија подноси Наставно-научном већу Факултета политичких наука следећи:

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Реферат садржи следеће делове: основне податке о кандидаткињи и дисертацији, образложење предмета и циља дисертације и хипотетичког оквира, кратак опис садржаја дисертације по поглављима, остварене резултате и научни допринос и закључак.

I

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТКИЊИ И ДИСЕРТАЦИЈИ

Ива Бранковић рођена је 1982. године у Лесковцу, Република Србија. Након завршене Гимназије "Бора Станковић" у Нишу 2001. године уписала Факултет политичких наука Универзитета у Београду, смер Социјална политика и социјални рад, који је завршила 2006. године са просечном оценом 8,57.

Године 2011. уписала је Мастер академске студије социјалног рада, на Факултету политичких наука у Београду. Мастер студије је завршила, 2014. године, са просечном оценом 9, одбранивши мастер рад под насловом "Професионално изгарање водитеља случаја и карактеристике супервизијске подршке у центрима за социјални рад" са оценом 9. Школске 2016/2017 уписује Докторске студије социјалне политике и социјалног рада на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Од 2006 до 2008. године радила је као стручна сарадница у Савету за права детета Владе Републике Србије на пројекту израде Националне стратегије за заштиту деце од насиља.

Од 2008 до 2017. године била је запослена као саветница за професионалну обуку у Републичком заводу за социјалну заштиту на пословима акредитације програма обуке и стручног усавршавања запослених у систему социјалне заштите Републике Србије.

Ко-ауторка је акредитованог програма основне обуке за супервизоре у центрима за социјални рад и приручника "Супервизија у центрима за социјални рад" у издању Факултета за медије и комуникације, Удружења стручних радника социјалне заштите Србије и Коморе стручних радника Србије.

Учествовала је у бројним развојним пројектима у области социјалне заштите у земљи и региону и изагала на више стручних и научних скупова. Ауторка је радова објављених у стручним и научним часописима на тему супервизије, стручног усавршавања, професионалног идентитета социјалних радника и других тема које се тичу положаја различитих рањивих група у систему социјалне заштите.

У области супервизије у социјалном раду објавила је следеће радове:

- "Карактеристике супервизије у центру за социјални рад – улога супервизије у превенцији професионалног изгарања водитеља случаја" у часопису Социјална политика (2015),
- "Супервизија у Србији – искуства, изазови и могући правци развоја" у Годишњаку Факултета политичких наука (2018),
- "Супервизија као подршка менталном здрављу помагача" (у коаторству са С. Филиповић) у зборнику радова са конференције "Ментално здравље – психијатријски, психолошки и психотерапијски аспекти" Универзитета у Бијељини (2019),
- "Пракса заснована на доказима у супервизији у социјалном раду" објављен у зборнику радова са конференције "Супервизија у социјалном раду" одржане на Факултету политичких наука, Универзитета у Београду (2019).

Докторска дисертација МА Иве Бранковић **"Утицај гледишта релевантних актера на садржај и циљеве супервизије у социјалном раду у Републици Србији"** састоји се од 162 стране стандардног формата (фонт је Garamond 12, проред основног текста 1 ред, а маргине 20 мм) и урађена је у складу са „Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду“, које је донео Сенат Универзитета у Београду 2019. године. Према Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука дисертација је прошла софтверску проверу оригиналности у програму iThenticate, при чему је утврђено је да рад не садржи текст неправилно преузет из других извора и од других аутора.

Дисертација је подељена у десет делова, чији је садржај образложен у наставку овог Извештаја. Дисертација садржи резиме на српском и енглеском језику, 1 прилог и 99 библиографских јединица, као и биографију кандидаткиње.

II

ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет истраживања докторске дисертације МА Иве Бранковић је супервизија у социјалном раду у Републици Србији и начин на који гледишта релевантних актера утичу на њене карактеристике и остваривање њене сврхе, циљева и функција.

Супервизија у центру за социјални рад дефинисана је као процес који обезбеђује да се применом стандарда реализују стручни задаци и активности из делатности центра кроз професионалну подршку и учење, а стручни радници на тај начин развију знање, компетенције и могућност да преузму одговорност за сопствену праксу и тиме подигну квалитет заштите корисника. Под функцијама супервизије подразумевају се административна, подржавајућа и едукативна.

Супервизија у социјалном раду суочава се са бројним изазовима не само у Србији већ и на глобалном нивоу. У Србији, супервизија се суочава са тешкоћама да адекватно одговори на потребе професионалаца којима је намењена, о чему сведоче резултати малобројних истраживања. Иако је прошло више од десет година од формалног увођења супервизије у центре за социјални рад, и међу представницима научне и стручне јавности постоји сагласност око њеног значаја, преглед стручне литературе показује да супервизија није довољно заступљена као предмет стручних и научних радова, нити се налази у фокусу интересовања истраживача. Изазови са којима се супервизија, посебно у центрима за социјални рад суочава позивају на неопходност продубљење анализе фактора који утичу на квалитет њене примене.

Са становишта системске и социјално конструктивистичке перспективе, које упућују да је супервизија у социјалном раду део комплексног професионалног и теоријског вредносног система, као и организационог контекста у одређеној култури, у раду су разматрани фактори који потенцијално утичу на ефективност супервизије у Србији. То су контекстуални фактори као што је начин увођења супервизије и стање у систему социјалне заштите, а затим и организацијски и индивидуални фактори као што су: супервизијска

култура у центру за социјални рад, супервизијске компетенције, однос супервизора и водитеља случаја и ставови релевантних актера о супервизији.

Релевантни актери, директни учесници у супервизији су водитељи случаја, супервизори и руководиоци, а индиректни представници стручне (заводи за социјалну заштиту) и академске заједнице (факултети на којима постоје програми за социјални рад), као и доносиоци одлука (министарства надлежна за социјалну заштиту).

Предмет истраживања су и специфичности организацијског контекста који се одражава кроз ставове учесника у супервизији и утичу на то како се супервизија одвија. Ставови професионалаца, који обликују супервизију, односе се на схватања и сагледавања сврхе и циљева супервизије, улога супервизора, разумевање стручне подршке и супервизијског ауторитета. У односу на контекст у коме се супервизија одвија разматране су карактеристике супервизијског процес, као и ставови о супервизији доносиоца одлука.

Општи циљ истраживања је критичка анализа успостављеног процеса супервизије у Републици Србији и начина на који разумевање супервизије обликује њене карактеристике, а тиме и функције, сврху и циљеве супервизије у социјалном раду.

Специфични циљеви истраживања су:

- Испитивање кључних обележја супервизије у центрима за социјални рад: структурираност, фокус, учесталост, доступност и сл.
- Идентификовање гледишта релевантних актера о сврси, циљевима и садржају супервизије.
- Разумевање начина на који гледишта релевантних актера обликују карактеристике супервизијског процеса.
- Разумевање начина на који гледишта релевантних актера утичу на остваривању функција, сврхе и циљева супервизије.
- Креирање препорука за унапређење супервизије у социјалном раду у Републици Србији.

III ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР

Основна хипотеза: Супервизија у социјалном раду у Републици Србији не спроводи се у потпуности у складу са прописаним нормативним моделом, већ је конструисана гледиштима релевантних актера и њиховим разумевањем функција, сврхе и циљева супервизије.

Појединачне хипотезе

- Супервизијски процес у центру за социјални рад одступа од модела прописаног нормативним оквиром.
- Супервизијски процес у центру за социјални рад одступа од модела који је представљен у акредитованом програму обуке за супервизоре.
- Гледишта релевантних актера одређују процес супервизије у центру за социјални рад и утичу на њене основне карактеристике.
- Гледишта релевантних актера одређују остваривање функција, сврхе и циљева супервизије у центру за социјални рад.
- На гледишта релевантних актера о циљевима и сврси супервизије утичу организациони и културолошки контексти из којих долазе.

Основна хипотеза на којој је засновано истраживање – да се супервизија у социјалном раду у Републици Србији не спроводи у потпуности у складу са прописаним нормативним моделом, већ је конструисана гледиштима релевантних актера и њиховим разумевањем функција, сврхе и циљева супервизије је у највећој мери потврђена.

Истраживање је потврдило да се супервизија центрима за социјални рад одвија у складу са одређеним формалним аспектима који су прописани нормативним оквиром, али се суштински не бави развојем водитеља случаја што би такође требало да буде њена улога. Потребе праксе, очекивања и ставови релевантних актера обликовали су супервизију и учинили је онаквом каква данас постоји у центрима за социјални рад. Истраживање је показало и да су карактеристике контекста у којима социјални рад у Србији данас одвија у

великој мери довеле до развоја одређених наратива међу запосленима у систему социјалне заштите, који су утицали на развој специфичне организацијске културе центра за социјални рад и ставове запослених, тако да је организацијски контекст такође значајан фактор утицаја на карактеристике супервизије.

Прва појединачна хипотеза у којој се тврди да **супервизијски процес у центру за социјални рад одступа од модела прописаног нормативним оквиром**, делимично је потврђена.

Резултати истраживања показују да се супервизија у центру за социјални рад одвија у складу са нормативним оквиром у делу који се односи на обавезно учешће супервизора у свим фазама стручног поступка које спроводи водитељ случаја. Супервизори обављају и остале нормативним оквиром прописане функције у великој мери поштујући форму, али се суштински не баве развојем водитеља случаја који је такође прописан. Упркос формалном учешћу супервизора у свим фазама рада, већина испитаника сматра да немају довољно учесталу супервизију. То је забрињавајуће јер доступност супервизора представља значајан фактор за задовољство водитеља случаја супервизијом односно осећај да су адекватно подржани у раду. Изазов за доступност супервизора не представљају у толикој мери двоструке улоге супервизора, колико административни процес који је опсежан и подразумева учешће супервизора у свим фазама стручног поступка са свим водитељима случаја. То није правило у сличним моделима, јер је препознато да није неопходно, а може негативно утиче на смањен осећај аутономије код водитеља случаја.

Друга појединачна хипотеза у којој се тврди да **супервизијски процес у центру за социјални рад одступа од модела који је представљен у акредитованом програму обуке за супервизоре** је потврђена.

Супервизија у центру је поред нормативног оквира, одређена и акредитованим програмом обуке који су супервизори у обавези да похађају. Поред тога што представља механизам за праћење рада водитеља случаја, требало би да представља и начин за унапређење компетенција стручних радника и подршка у личном и професионалном развоју. У том смислу супервизија представља рефлексивни интерперсонални метод усмерен ка развоју стручних радника, што она у центрима за социјални рад није, јер је њен фокус доминантно

на исходима праксе, односно, раду на предметима. Супервизијски процес у центру за социјални рад у великој мери одступа од модела, који је представљен у акредитованом програму обуке за супервизоре, јер нема карактеристике структурираног на професионалца усмереног приступа, који се спроводи путем индивидуалне и групне форме рада, већ је процес који се дешава ad hoc, по потреби и у складу са захтевима формалног стручног поступка или потреба водитеља случаја за подршком у комплексним ситуацијама.

Трећа појединачна хипотеза у којој се тврди да **гlediшта релевантних актера одређују процес супервизије у центру за социјални рад и утичу на њене основне карактеристике** је потврђена.

Истраживање је показало да су карактеристике супервизије у центрима за социјални рад у великој мери одређене очекивањима менаџмента и потребама стручних радника. Менаџмент као укључну улогу супервизије види у очувању квалитета стручних поступака, док стручни радници као највећу потребу у супервизији препознају подршку у непосредном раду са корисницима. Супервизија, да би одговорила овим захтевима морала је да буде успостављена на начин на који је претходно описан, дакле са фокусом на праћење стручног поступка и форму, а не на развој стручњака и суштину.

Четврта појединачна хипотеза, у којој се тврди да **гlediшта релевантних актера одређују остваривање функција, сврхе и циљева супервизије у центру за социјални рад**, је потврђена.

Иако је очекивано да актуелна супервизија само делимично одговара на потребе професионалаца истраживање показује да је сматрају веома корисном и да високо цене присуство супервизора, зато што им умањује осећај изложености и смањује напетост услед индивидуалне одговорности. Поред тога, када супервизори демонстрирају вештине као што су недирективност и отвореност за размену, водитељи случаја извештавају о њима као о значајном извору психолошке подршке. Без обзира на наведене недостатке и на то што не реализује на начин како је замишљена, супервизија у центру за социјални рад се реализује на начин на који је једино могућа и као таква је веома корисна стручним радницима и руководству.

Супервизија у центру за социјални рад испуњава своју основну сврху, а то је праћење квалитета стручног поступка и подршка стручним радницима у непосредном раду са корисницима. Имајући у виду улогу центра за социјални рад у систему социјалне заштите, сложеност посла и одговорност коју носе јавна овлашћења, остваривање ове сврхе представља веома значајан вид подшке за запослене.

Функције супервизије такође су у великој су мери одређене ставовима релевантних актера и њиховим разумевањем шта оне заправо подразумевају у актуелној пракси центра за социјални рад. Најважнији закључак односи се на недовољно разграничавање административне и подржавајуће функције и одсуство едукативне функције.

Подржавајућа функција супервизије перципирана је као преовлађујућа, иако се начин на који је запослени у центрима разумеју не уклапа у дефиницију ове функције. Наиме, испитаници из центара за социјални рад подржавајућу функцију доживљавају као непосредну подршку у раду што је заправо област административне функције, а не психолошку подршку и рад на емоцијама везаним за посао. То је разумљиво с обзиром на изазовне околности у којима се социјални рад у центру одвија и доминантну потребу водитеља случаја да не буду сами у комплексним ситуацијама у раду.

Едукативна функција супервизије је најмање заступљена. Иако испитаници извештавају о коментарима, инструкцијама и корекцијама супервизора током рада, што је свакако важан модел учења одраслих, не дешава се у складу са структурираним приступом представљеном на обуци за супервизоре, нити представља едукативну функцију супервизије у целисти. Однос према едукативној функцији супервизије илуструје чињеница да се у центрима супервизија не повезује са стручним усавршавањем, већ се активности везано за ту област повезују углавном искључиво са руководством које обезбеђује обуке.

Пета појединачна хипотеза, у којој се тврди да на гледишта релевантних актера о циљевима и сврси супервизије утичу организациони и културолошки контексти из којих долазе, је потврђена.

Однос свих релевантних актера према супервизији обликује њен садржај, али као што је претпостављено, контекст у коме центар за социјални рад обавља своје функције обликује њихове ставове. Квалитету супервизије доприносе организацијски контекст у коме постоје јасне улоге и одговорности, разграничене улоге између релевантних актера, разумевање

процеса супервизије од стране руководства и супервизори који имају компетенције препознате као значајне: сарадљивост, недирективност и емпатија.

На актуелни организацијски контекст центра за социјални рад утичу бројни фактори, реформске промене које трају од почетка двехиљадитих до данас, континуирано стање кризе услед глобалних дешавања, локалних политичких промена и недостатак ресурса у заједници.

Налази истраживања недвосмислено указују да је политика у великој мери присутна у центрима за социјални рад и то не путем утицаја који социјална политика треба да има на креирање социјалне заштите, већ избором кадровских решења и притисака да се доносе одређене одлуке у конкретним случајевима. Оваква ситуација не би била могуће да систем социјалне заштите упркос декларативној децентрализацији током реформе није остао високо централизован и суштински ауторитарно устројен и као такав постао плодно тле за девалвацију струке, стандарда и креирање културе научене беспомоћности код запослених. Доминантни наративи препознати у исказима испитаника управо на то указују. ”Јао култура”, односно, научена беспомоћност, затим сналажење и довијање као важан приступ у обављању посла, и примат личног над професионалним у свим сферама, представљају карактеристике организацијске културе која се успоставља у таквом систему. Посебно забрињавајући наративи односе се на страх од грешке, односно, наратив ”покривања папирима” и резерву према пракси заснованој на доказима. Ови наративи засновани су на ауторитарности, која по својој дефиницији искључује критичко мишљење, један од кључних елемената рефлексивне праксе чијем развоју би супервизија требало да тежи. Под утицајем ових наратива успостављена је специфична организацијска култура у центру за социјални рад чији је формални аспект усмерен је доминантно на задатак, а неформални на људе, односно, међуљудске односе и то је очекивано за јавне службе које раде на пружању социјалних услуга. Ипак, начин на који се ова култура манифестује у центрима представља озбиљан ризик и за квалитет праксе и за развој запослених, јер су њени принципи, као што је испуњавање административне форме с једне и очување међуљудских односа као извора подршке за превладавање стреса и преживљавање, доведени до екстрема. Према изјавама испитаника може се закључити да то више нису само принципи, већ императиви којима се функционисање центра прилагођава у свим областима: од приступа корисницима, преко сарадње са другим системима, до разумевања стручног усавршавања и супервизије.

Процедуре, рокови и административни захтеви представљају приоритет, уз недостатак времена, простора, али и интересовања за било шта друго, а посебно за критичко промишљање праксе са циљем њеног унапређења. С друге стране, приоритизовање личних односа над професионалним, иако корисно у смислу подршке, онемогућава развој професионалаца јер конструктивну критику и повратну информацију тумачи у светлу ризика за нарушавање међуљудских односа.

Иако је изналажење алтернативних наратива или стратегија за "преживљавање" природна реакција у системима у којима су људи под великим притиском а са минималним утицајем, то се мора адресирати, јер постоји озбиљан ризик да центар за социјални рад постане систем фокусиран на себе и своје процесе и затворен за друге актере и утицаје. То је супротно принципима социјалног рада који је заснован на сарадњи и мултидисциплинарности и може бити штетно за квалитет праксе, кориснике, али и за саме стручне раднике чији професионални идентитет је заснован управо на тим принципима.

IV

КРАТАК ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ ПО ПОГЛАВЉИМА

Дисертација је подељена у три целине: Теоријско методолошке основе, Истраживање и Закључна разматрања са дискусијом и предлозима.

Први део носи наслов "**Теоријско методолошке основе**" и садржи пет поглавља: увод, теоријске основе, супервизија у социјалном раду, супервизија у социјалном раду у Србији, фактори који утичу на карактеристике супервизије.

У **Уводу** је кандидаткиња представила проблем истраживања, као и одређења основних појмова које користи у раду: супервизија у центру за социјални рад, изазови са којима се суочава у примени, значај гледишта релевантних актера на спровођење супервизије.

У поглављу "**Теоријске основе**" кроз два потпоглавља анализиране су кључне теоријско-методолошке основе на којима је истраживање засновано - социјални конструктивизам и системска теорија, које су изабране због великог утицаја који имају у обликовању савремене праксе социјалног рада. Приступу су представљени кроз кратак историјат, општа обележја

и релевантне претпоставке које заступају, а које су релевантне за разумевање референтног оквира који нуде у објашњењу феномена од значаја за теорију и праксу социјалног рада, а посебно супервизију.

У поглављу "**Супервизија у социјалном раду**" сложен феномен супервизије представљен је кроз неколико потпоглавља у којима су анализиране релевантне теме за разумевање супервизије: историјат супервизије у социјалном раду, одређења супервизије путем разматрања сврхе, циљева и функција, модели супервизије и постојећа истраживања која су у релацији са темом. Одређења супервизије садрже преглед и дискусију о предностима и ограничењима различитих усмерења аутора у разматрању супервизије. Сврха и циљеви супервизије тумачени су из перспективе универзалних вредности за које се супервизија залаже, али и утицаја који савремени неолиберални контекст има на промену у одређењу сврхе и циљева супервизије. Функције супервизије представљене су из перспективе различитих аутора, навођењем њихових предности и ограничења У потпоглављу које се односи на моделе супервизије, представљени су различити критеријуми за формулисање модела супервизије и изазови у дефинисању једног који би представљао универзални пример добре праксе. Супервизијски процес у овом делу представљен је као структуриран приступ, који мора бити заснован на заједничком договору између супервизора и супервизанта и имати своје фазе, активности, начин за процену успешности и завршетак. Такође, требао би да поседује одређене карактеристике као што су: учесталост, доступност и фокус подршке. У потпоглављу које се односи на истраживања о супервизији представљене су карактеристике истраживања, методолошки изазови и нека разматрања будућих кретања у области истраживања супервизије. Карактеристике истраживања о супервизији представљене су путем критичког прегледа доступних истраживања, који указује на то да је супервизија веома значајна за развој професионалаца, али и да ефективност супервизије представља комплексно подручје са пуно методолошких изазова. Методолошки и практични изазови представљају важан сегмент овог дела јер недостатак истраживања о супервизији управо произилази из тешкоћа у њеном дефинисању и операционализацији појма, као и из разлика у примени супервизије у различитим организацијским контекстима. Кандидаткиња нуди преглед савремених приступа истраживању супервизије који уважавају неопходност даљег развоја систематичног

емпиријског приступа, како би се супервизијски процеси адекватно разумели и прилагодили специфичним потребама професионалаца у све изазовнијим околностима.

Треће поглавље **"Супервизија у социјалном раду у Републици Србији"** садржи увод у коме су представљена основна обележја супервизије у социјалном раду у Србији и потпоглавље у коме су представљене карактеристике супервизијског процеса у центру за социјални рад.

Карактеристике супервизије у центру за социјални рад и изазови са којима се суочава наведене су на основу анализе нормативног оквира и садржаја програма обуке за супервизоре у центрима за социјални рад. Поред тога, представљени су налази малобројних истраживања супервизије који указују на то да је супервизија у центрима за социјални рад недовољно структурирана и фокусирана углавном на администрирање.

Поглавље **"Фактори који утичу на карактеристике супервизије"** садржи четири потпоглавља. Прво се односи на процес увођења супервизије током реформских процеса двехиљадитих година. Кандидаткиња описује процес реорганизације центра за социјални рад која је подразумевала нову методологију вођења случаја и супервизију као пратећи вид подршке професионалцима и механизам за очување квалитета стручног рада. У другом потпоглављу кандидаткиња разматра актуелни организацијски контекст у коме се супервизија одвија, с обзиром на изазове са којима се социјални рад у Републици Србији суочава последњих година а који произлазе из недовољног броја стручних радника, повећања броја корисника и медијске изложености представника социјалне заштите а посебно, органа старатељства. У потпоглављу које се односи на супервизијску културу и компетенције супервизора, истиче се значај супервизијске културе као карактеристике организацијске културе у којој постоје јасне процедуре о супервизији, праћење учинка супервизора и генерално контекст који обезбеђује услове за квалитетно одвијање супервизије. Из перспективе могућности за стручно усавршавање супервизора и присуства супервизије у образовним програмима за социјалне раднике разматране су и компетенције супервизора, као значајан фактор за успостављање адекватног супервизијског процеса. У потпоглављу који се бави ставовима релевантних актера о супервизији истакнут је значај процеса заједничког креирања значења супервизије, путем очекивања, разумевања сврхе и

циљева у одређеном организационом и социо-економском контексту. У овом делу представљени су релевантни актери у процесу супервизије у центру за социјални рад, али и систему социјалне заштите, као и могући начини на које њихови ставови обликују супервизију. Кандидаткиња закључује да је за разумевање начина на који се супервизија у центрима за социјални рад одвија значајно сагледати целовиту слику, односно, узети у обзир све наведене контекстуалне варијабле, на начине на који сви актери (водители случаја, руководиоци, супервизори, представници доносиоца одлука, завода и академске заједнице) својим ставовима утичу на њена обележја и ниво до кога остварује своју сврху и циљеве.

Други део дисертације "Истраживање" састоји се од два поглавља: методологија истраживања и налази истраживања.

Поглавље **"Методологија истраживања"** садржи опис квалитативне методологије коришћене у истраживању, представљање узорка и инструмента коришћеног за дубинске полуструктуриране интервјуе, сам ток истраживања, примењене методе и технике за прикупљање и обраду података, начин обраде података и ограничења истраживања.

Поглавље **"Налази истраживања"** обухвата налазе истраживања представљене у неколико тематских целина: промене у раду центра за социјални рад и увођење супервизије, актуелни контекст за одвијање супервизије, супервизијска култура, карактеристике супервизијског процеса, разумевање сврхе и циљева супервизије и могућности за унапређење супервизије. У потпоглављу које се односи на промене у раду центра за социјални рад и увођење супервизије као кључни фактори од утицаја на супервизију препознати су отпори новом начину рада и почетни ентузијазам, недовољна припрема за промене, недостатак подршке и континуитета спровођењу промена, а посебно супервизији и организацијски изазови увођењу супервизије. У потпоглављу које се односи на актуелни контекст за одвијање супервизије као фактори који утичу на супервизију препознати су: недовољан број запослених у систему социјалне заштите, медијска изложеност центара за социјални рад, недостатак система контроле квалитета, недовољна заступљеност супервизије у систему социјалне заштите, специфичности организацијског контекста

центра за социјални рад и приступи у савладавању тешкоћа као што је "јао култура", довијање и заједништво. У потпоглављу Супервизијска култура у тематским целинама представљене су: процедуре о супервизији, компетенције и самопроцена супервизора, подршка супервизорима, стручно усавршавање у центру за социјални рад, систем награђивања и санкционисања, однос између супервизора и руководиоца и однос између супервизора и водитеља случаја са посебним фокусом на супервизијски ауторитет. У потпоглављу Карактеристике супервизијског процеса објашњена је организација посла супервизора у центру за социјални рад, форме супервизије, структура супервизијског процеса, учесталост и доступност супервизије и садржај супервизије. Потпоглавље Разумевање сврхе и циљева супервизије састоји се од следећих тематских целина: сврха супервизије, функције и циљеви супервизије и ефективност супервизије. У потпоглављу Могућности за унапређење супервизије представљени су ставови испитаника везано за унапређење контекста за одвијање супервизије, унапређење модела, са посебним фокусом на питање да ли супервизија треба да буде интерна или екстерна у центрима за социјални рад, затим, унапређење супервизијског процеса и одговорност за унапређење супервизије.

Трећи део дисертације садржи три поглавља: Дискусија, Закључна разматрања, Предлози и препоруке.

У поглављу "**Дискусија**" истакнути су кључни резултати истраживања у светлу релевантних теоријских приступа и резултата других истраживања, са циљем бољег разумевања супервизијског процеса у центру за социјални рад и креирања аргументације за закључивање. Овај део подељен је неколико поглавља у складу са кључним темама које су представљене у налазима истраживања: Промене у раду центра за социјални рад и увођење супервизије, актуелни контекст у систему социјалне заштите, доминантни наративи у организацијској култури центра за социјални рад, карактеристике актуелног супервизијског контекста, разумевање сврхе, циљева и функција супервизије и могућности за унапређење супервизије.

У поглављу "**Закључна разматрања**" на основу резултата истраживања и дискусије кандидаткиња анализира испуњености хипотеза и закључује да утврђени недостаци

супервизије у центру за социјални рад не произлазе из неадекватности изабраног модела, некомпетентности супервизора или било ког појединачног фактора. Наводи да је супервизија социјални конструкт, који настаје у преговорима између релевантних актера, у контексту који има одређена својства и која опет утичу на њене карактеристике. Фактори који утичу на карактеристике супервизије су: начин на који је уведена у систем социјалне заштите – као помоћно средство вођењу случаја, без истицања комплементарног значаја свим њених функција, без континуитета и подршке; друштвено политички контекст који је нестимулативан и чак негативно настројен према социјалном раду генерално, а огледа се у великим очекивањима, лошој медијској слици и суштинском игнорисању од стране доносиоца одлука; доминантни наративи који владају у систему социјалне заштите заснованим на ауторитарности и наученој беспомоћности који су ограничавајући за професионални развој и директно супротстављени култури учења; организацијска култура у центру која је усмерена на задатак и очување међуљудских односа, а не на развој стручних радника, унапређење квалитета праксе и кориснике услуга и на крају, очекивања релевантних актера која произлазе из свих ових карактеристика и своде је на подршку стручном раду који се једино препознаје као значајан јер је формално прописан.

На крају рада налази се "**Литература**", која садржи листу свих библиографских јединица које су коришћене током израде дисертације.

V

ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС

Налази истраживања имају научни и практични значај. Научни значај односи се на научну анализу и дескрипцију модела супервизије, који се примењује у социјалном раду у Републици Србији и стварање основе за даља истраживања супервизије у социјалном раду. Истраживање нуди детаљан приказ супервизијског процеса у центру за социјални рад, са фокусом на начин на који гледишта о супервизији конструишу супервизијски процес и доприносе остваривању функција и циљева супервизије. Истраживање нуди потенцијалне варијабле, које утичу на ефективност супервизије у центрима за социјални рад, утичући тако на обогаћивање научног фонда на ову тему.

Резултати истраживања могу се сагледати и као стварање основе за евентуалне упоредне анализе модела супервизије у различитим организационим контекстима или системима социјалне заштите различитих држава. Практични значај односи се на сагледавање недостатака и изазова са којима се супервизија суочава и препоруке за унапређење актуелне праксе кроз интервенције на микро, мезо и макро нивоу система у коме се супервизија одвија. Додатни значај истраживања потиче из оснажујуће функције, коју квалитативни приступ има на учеснике у истраживању јер омогућава рефлексију над сопственим вишегодишњим искуством и могућност да се њихови гласови чују.

VI ЗАКЉУЧАК

Комисија констатује да докторска дисертација под насловом **"Утицај гледишта релевантних актера на садржај и циљеве супервизије у социјалном раду у Републици Србији"** испуњава све формалне услове. Професионално искуство и библиографија кандидаткиње Иве Бранковић указују на познавање области, што је и доказано у докторској дисертацији.

Предмет, циљеви и хипотетички оквир истраживања су јасно дефинисани, а методологија је примерена предмету и циљевима истраживања и усклађена са савременим приступима истраживања супервизије у социјалном раду. Теоријски оквир нуди јасну аргументацију за разумевање супервизије и области, које су значајне за њену примену.

Налази, дискусија и закључци нуде јасан преглед карактеристика супервизије у социјалном раду у Србији и као такви представљају значајан научни допринос у области социјалног рада. Практични допринос истраживања односи се на конкретне препоруке за унапређење супервизије као механизма за унапређења праксе и професионалног развоја стручних радника у систему социјалне заштите у Републици Србији на микро, мезо и макро нивоу.

На основу свега наведеног, Комисија предлаже Наставно-научном већу Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, да усвоји реферат о завршеној докторској

дисертацији кандидаткиње МА Иве Бранковић „Утицај гледишта релевантних актера на садржај и циљеве супервизије у социјалном раду у Републици Србији“, те формира Комисију за јавну одбрану у истом саставу.

У Београду, 05.07.2024.

Комисија:

Проф. др Анита Бургунд Исаков
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Проф. др Јасна Вељковић
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Доц. др Вера Деспотовић
Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет